

Роксолана Фединець,
аспірант кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

УДК 005.44 «312»: 341.922.343.226.341.24:341.1/.8(045)

Глобальні економічні проблеми сучасності і міжнародне економічне право

«Глобальні економічні проблеми сучасності» - словосполучення, яке сьогодні пересічна людина зустрічає повсюдно і постійно, можливо, навіть не замислюючись, що саме поняття «глобальності» – по суті визначає такі проблеми, які стосуються кожного з нас. Роль міжнародного економічного права вбачається у регулюванні міжнародних економічних відносин та їх побудові на принципах взаємовигоди та недискримінації. Засобами такого регулювання є міжнародно-правові акти, що містять норми і принципи міжнародного економічного права, покликані забезпечувати ефективний вплив на міжнародні економічні відносини, такий statusquo цих відносин, за яким глобальні економічні проблеми мають поступово розв'язуватись.

Мова йде про так звану проблему – «Північ-Південь» – прірву в рівні розвитку між багатими і бідними країнами [1, с. 217].

В міжнародному праві проблема нерівномірності розвитку постала на порядку денному в 70-х роках мину-

лого століття. В Декларації про встановлення нового міжнародного порядку, прийнятій резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, було заявлено про необхідність встановлення нового економічного порядку «основаного на справедливості, суверенній рівності, взаємозалежності спільності інтересів і співробітництві всіх держав» [2].

У Програмі дій з встановлення Нового економічного порядку зазначалось, що «зважаючи на серйозну економічну нерівновагу у відносинах між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються та враховуючи постійне і триваюче посилення нерівноваги в економіці країн, що розвиваються і необхідність полегшити існуючі в даний час в цих країнах економічні труднощі, міжнародному співтовариству слід вжити невідкладних і ефективних заходів для надання допомоги країнам, що розвиваються, приділяючи в той же час особливу увагу найменш розвиненим країнам, які не мають виходу до моря і острівним країнам, що розвивають-

ся, а також країнам, що розвиваються, найбільш серйозно ураженим економічними кризами і стихійними лихами, наслідком чого є серйозне уповільнення процесів розвитку» [3].

В Хартії економічних прав і обов'язків держав, яка була прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 12 грудня 1974 року, зазначається, що Генеральна Асамблея «...беручи до уваги необхідність встановлення і підтримки справедливого і рівноправного економічного і соціального порядку шляхом:... с) зміцнення економічної незалежності країн що розвиваються .... будучи твердо переконана в нагальній необхідності розробки істотно вдосконаленої системи міжнародних економічних відносин, урочисто приймає цю Хартію...» [4]. З точки зору юридичної сили – вищезгадана програма дій, як і інші основоположні документи міжнародного економічного права, носить рекомендаційний характер. В цьому вбачається одна з проблем недостатньої ефективності міжнародного економічного права.

В Маракешській угоді про створення Світової організації торгівлі задекларовано, що «відносини в галузі торгівлі та економічного підприємництва повинні бути спрямовані на підвищення рівня життя, забезпечення повної зайнятості й значного та постійного зростання реального доходу й ефективного попиту...» [5].

Зміст зазначених та інших міжнародно-правових актів, що найменше, свідчить про усвідомлення світової спільноти про небезпеку для міжнародного миру нерівності і порушення принципів взаємовигоди і недискримінації в організації світової економіки. Проте зростання міжнародної торгівлі сьогодні здійснюється фактично без участі найбідніших країн. Основними учасниками міжнародної торгівлі були і є розвинуті країни – США, Франція, Німеччина (на їхню долю припадає близько 60 % світового імпорту і експорту [6, с. 217-224].

Міжнародне право формально зазначає умови усунення глобальних економічних проблем, приймаються міжнародно-правові документи (скажімо, Угода по сільському господарству СОТ, де сказано, що: «довгостроковим завданням... є створення справедливої і ринково-орієнтованої системи торгівлі сільськогосподарською продукцією ... досягти конкретних зобов'язань у кожній з наступних галузей: ...звільнення від обов'язків країни що розвиваються»). Але очевидною є низька ефективність таких документів, оскільки спостерігається фактично недотримання існуючих норм і принципів міжнародного економічного права, і, як наслідок, посилення на світовому ринку позицій тих країн, які були лідерами і в минулому і зростаючу продовольчу кризу в бідних регіонах [7].

Ще одна глобальна проблема сучасності – що здатна продукувати конфліктність - проблема екології та сталого розвитку, котра зачепила без винятку всі країни. Парадоксально, але найбільше страждають країни, які в силу низького рівня економіки та соціальної незахищеності населення не здатні подолати згубний вплив на природу. Вичерпання не тільки природного, а й людського ресурсу, що спостерігається сьогодні у бідних країнах є наслідком несправедливої політики крупних транснаціональних корпорацій та неможливості країн впливати на таку експансію.

Концепція сталого розвитку, яка виникла як відповідь на екологічну загрозу людству, була схвалена на Конференції ООН з оточуючого середовища в Ріо-де-Жанейро в 1992 році. В декларації Про оточуюче середовище і розвиток серед іншого зазначалось, що: «...держави мають суверенне право на розробку своїх власних ресурсів відповідно до їх власної політики в галузі навколишнього середовища і розвитку, а також мають обов'язок забезпечувати, щоб діяльність, яка ведеться під їх юрисдикцією або контролем, не завдавала шкоди навколишньому середовищу інших

держав або районів, що знаходяться за межами національної юрисдикції... Особливий ситуації і потребам країн, що розвиваються, зокрема, найменш розвинутим країнам і країнам, найбільш вразливим в екологічному відношенні, надається особливе значення...» [8]. Суть декларації, проміж іншого, полягала в побудові такої системи міжнародних відносин, яка б змогла контролювати проблему забруднення. На сьогоднішній день, проте, проблема забруднення оточуючого середовища виходить з-під контролю світової спільноти. При цьому констатується найбільша шкода слабкорозвинутим регіонам.

Міжнародне право не має достатнього набору юридичних інструментів, котрі б ефективно регулювали питання діяльності транснаціональних корпорацій (діяльність останніх формально має регулюватись міжнародним економічним правом). Недосконала система санкцій, нерозвинений механізм врегулювання такої діяльності стає ще однією причиною загострення не тільки глобальної екологічної проблеми, але і посилення асиметричності системи міжнародних економічних відносин.

Питання юридичної сили резолюцій Генеральної Асамблеї ООН є наріжним каменем проблеми ефективності міжнародного права. В науковій літературі існують протилежні точки зору на питання - чи можуть резолюції розглядатись в якості джерел міжнародного права, а також, чи несуть резолюції обов'язковий характер для держав-членів ООН.

На думку Д. Б. Левіна «рекомендації Генеральної Асамблеї, так само як і інших органів ООН, не можуть розглядатись як джерела міжнародного права. Вони не несуть обов'язкової сили для членів ООН, якщо останні не виразили свою згоду з ними». Аналогічну точку зору розділяють у своїх фундаментальних працях вчені П. І. Лукін, А. Н. Талаєв [9, с. 124].

Натомість, М. М. Мінасян визнає за всіма резолюціями ООН, котрі не

порушують Статут організації, якості джерел права, а М. В. Яновський, у свою чергу, визнає обов'язковий характер «деяких, дуже небагатьох» рішень ГА [10]. Г. П. Задорожній визнає нормативний характер резолюцій Генеральної Асамблеї, спираючись на те, що під час міжнародних конференцій держави можуть створювати загальнообов'язкові правила поведінки, а також на те, що органи ООН, такі як Рада Безпеки, користуються правом приймати загальнообов'язкові рішення [11, с. 326].

Ще одна група вчених радянської школи міжнародного права розширює перелік резолюцій, котрі можуть містити норми міжнародного права, одночасно зазначаючи умови, виконання яких є обов'язковим для того, що б резолюції Генеральної Асамблеї визнавались джерелом міжнародного права. Так, О. В. Богданов і Ф. І. Кожевніков вказують на односторонність всіх членів ООН по зазначеному питанню; Є. А. Коровін; В. І. Лісовський зазначає тут прийняття резолюції в межах компетенції організації і її відповідність основоположним принципам міжнародного права [12, с. 118].

Розглядаючи питання юридичної сили Резолюцій ГА ООН, звернемось безпосередньо до змісту Статуту ООН. Аналіз його змісту доводить, що постанови ГА ООН за своєю природою і юридичною силою не є однорідними. Зокрема, питання, по яким ГА може приймати резолюції, можна розділити на такі групи: питання співробітництва держав у політичній, економічній, соціальній, гуманітарній та інших областях; питання дотримання міжнародного миру і безпеки; питання внутрішнього функціонування ООН. Третя група питань і резолюції по ним носять технічно-процедурний характер. Юридична сила цієї категорії актів Генеральної Асамблеї ООН є зобов'язуючою оскільки, «органи, які підпорядковані Генеральній Асамблеї і яким остання може давати обов'язкові вказівки ... повинні їх неухильно виконувати. У

ряді випадків такого роду резолюції можуть мати обов'язкову силу і для органів, які не перебувають у прямому підпорядкуванні Генеральної Асамблеї і навіть займають незалежне від неї положення. Генеральна Асамблея, наприклад, може вимагати від спеціалізованих органів отримання консультацій чи письмових висновків по усім питанням, що входять до їхньої компетенції (ст.ст. 63-64 Статуту ООН). Резолюції Генеральної Асамблеї по внутрішнім організаційним питанням є обов'язковими і для держав членів ООН» [13]. Проте такі резолюції не створюють норм міжнародного права і не регламентують міжнародно-правове спілкування в широкому сенсі цього слова, а також не мають приписів загального порядку. Відповідно, вони не можуть розглядатись як джерела міжнародного права. А їхня обов'язковість є наслідком прийняття державами на себе зобов'язань забезпечити нормальне функціонування ООН як організації.

Набагато важливішим в контексті досліджуваної проблеми є питання юридичної сили резолюцій Генеральної Асамблеї, що стосуються підтримання миру і безпеки та співробітництва держав у політичній, економічній, соціальній, гуманітарній та інших областях. Вчені сходяться на думці про те що практична діяльність Генеральної Асамблеї і аналіз прийнятих нею постанов свідчать про факультативний характер їхньої переважної більшості. На думку С. А. Малініна, Статут ООН не отожднює поняття «рекомендація», що застосовується при оцінці резолюцій Генеральної Асамблеї, з факультативністю рішень. Автор посилається на думку румунського юриста Георгіє-Мока про те, що слово «рекомендація» вживається «не в звичайному сенсі факультативного акту ... а в сенсі рішення міжнародної організації, яка має певне юридичне значення і для її членів».

У цілому можна констатувати мімікрію взаємовигідного змісту

норм МЄП, створення видимості міжнародно-правового спілкування про слаборозвинені регіони і країни. Позитивні проголошення (яскравим прикладом яких є уже згадана Хартія) і декларування прав держав, як би вони не трактувались науковцями, не здатні забезпечити виконання положень міжнародно-правових документів. Вони дають можливість світовій спільноті зберігати респектабельність і показову демократичність. Вважається, що закони апріорі не можуть суперечити суспільним інтересам. Проте в сучасних міжнародних економічних відносинах ми спостерігаємо кризу таких відносин.

Асиметрія, яка склалась в системі міжнародних відносин, має бути врегульована саме міжнародним економічним правом, тому що тільки воно здатне впливати на економічні причини її виникнення. Очевидно, що декларативний характер принципів міжнародного економічного права значно знижує його ефективність, а відтак, перешкоджає ефективному регулюванню системи міжнародних економічних відносин, яка є частиною системи міжнародних відносин як такої.

Асиметричність сучасної системи міжнародних відносин означає також і реальну експлуатацію бідних країн, а також сприяє зростанню рівня невдоволеності серед населення таких країн, підвищення соціальної напруги в цілих регіонах. Розвинуті країни свідоми прагнуть понижувати світові ціни на сировину, залишаючи на високому рівні ціни на готову продукцію – що, по суті, йде в розріз з принципами, які проголошує міжнародне економічне право. Проблеми сировини і сировинних товарів, фінансування країн, що розвиваються, регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, здійснення державами постійного суверенітету над своїми природними ресурсами несуть глобальний характер. Невиконання існуючих норм і принципів міжнародного економічного права і ігнорування їх державами, відтак, призво-

дить до загострення асиметричності в системі світового господарства, реакцією на що стають збройні конфлікти – як крайня форма протестності, а також терористична діяльність, що за своєю природою часто також є актами спротиву.

Оскільки, як було уже зазначено вище, однією зі складових низької ефективності міжнародного права у регулюванні міжнародних економічних відносин, є декларативність переважної більшості його положень, шляхом ліквідації такої неефективної декларативності вище згаданих Декларацій ООН, які будучи джерелами міжнародного економічного права, через свій рекомендаційний характер знижують ефективність його впливу на розвиток міжнародних економічних відносин та приведення їх до такого стану, за якого глобальні економічні проблеми будуть поступово розв'язуватись, вбачається трансформація положень декларацій – від рекомендацій у конкретні зобов'язуючі з юридичної точки зору норми – шляхом укладання на базі основних джерел міжнародного економічного права (таких скажімо як Хартії економічних прав і обов'язків держав) загальнообов'язкових договорів. З юридичної точки зору така трансформація рекомендацій у норми міжнародного права через підписання відповідного договору може мати місце і у випадку з вище наведеними джерелами міжнародного економічного права – таких як Хартія економічних прав і обов'язків держав.

Отже, загальним висновком є те, що глобальні проблеми сучасності різко негативно впливають на систему міжнародних відносин. Недосконалість системи міжнародного економічного права, її невідповідність сучасним міжнародним економічним відносинам, декларативність і недієвість принципів міжнародного економічного права – впливають на ефективність міжнародно-правових норм, яка на сьогодні є низькою. Норми і принципи, які покликані врівноважувати баланс у світі та нівелю-

вати глобальні проблеми світової спільноти, є застарілими і не виконуються, тому останні не тільки не зменшуються, але і загострюються. Це пояснюється в тому числі і тим, що держави, користуючись рекомендаційним характером переважної більшості міжнародно-правових документів, зводять нанівець їхню (документів) юридичну силу, фактично не виконуючи вказані рекомендації.

Міжнародне економічне право, будучи за своєю суттю набором правових інструментів впливу на систему міжнародних економічних відносин, не здатне відповідати на виклики сучасних міжнародних економічних відносин, не врегульовує кризу і асиметрію в системі міжнародних відносин. В результаті створюються умови для виникнення протестних рухів на підґрунті соціальної напруги, спричиненої *inter alia* і глобальними економічними проблемами, котра виражаються в збройних протестах, збройних сутичках і найбільш гостро – в терористичних актах.

Будучи застарілим (основою міжнародного економічного права складають документи, прийняті ще після Другої Світової війни) і маючи рекомендаційний характер, воно залишається нагромадженим комплексом норм і принципів, які ігноруються державами.

Асиметричність, що виникає, породжує протестність у системі міжнародних відносин, яка, загострюючись, знаходить своє вираження у збройних спротивах – конфліктах. З метою упередження такої протестності, для вирішення глобальних проблем людства, необхідно почати з реформування міжнародного економічного права, основними напрямками якого мусять бути трансформація декларацій у юридично обов'язкові норми міжнародного права, створення систем санкцій за порушення міжнародно-правових норм, розробка нових принципів і норм, які будуть відповідати сучасним економічним відносинам і ефективно їх регулювати, криміналізація діянь, що пору-

шують міжнародне економічне право, запровадження механізмів трансформації рекомендацій у норми міжнародного права. Вбачається, що ефективним способом трансформації декларативних положень у загальнообов'язкові норми міжнародного права – як одного з напрямів реформування міжнародного економічного права – може стати трансформація положень його основоположних дже-

рел шляхом підписання договорів, які б накладали на держав учасників юридичні зобов'язання. Практика діяльності Організації Міжнародних Націй показує, що така трансформація з юридичної точки зору є цілком реальною (прикладом її є Загальна Декларація, основні положення якої отримали закріплення в універсальних міжнародних договорах.

Список використаних джерел

1. Булатов А. С. Мировая экономика и международные экономические отношения: учебник / А. С. Булатов, Н. Н. Ливенцев. – Москва: Магистр, 2011. – 654 с.
2. Резолюція 3201 (S-VI) "Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку [Електронний ресурс] // Документ ООН. – 1974. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_339.
3. Програма дій по установленню нового міжнародного економічного порядку [Електронний ресурс] // Документ ООН. – 1974. – Режим доступу до ресурсу: www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/econ_order.shtml
4. Хартія економічних прав та обов'язків держав [Електронний ресурс] // Документ ООН. – 1974. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_077.
5. Угода про заснування Світової організації торгівлі [Електронний ресурс] // Документ ООН. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_342.
6. Булатов А. С. Мировая экономика и международные экономические отношения: учебник / А. С. Булатов, Н. Н. Ливенцев. – Москва: Магистр, 2011. – 654 с.
7. Угода про сільське господарство [Електронний ресурс] // Документ СОТ. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/981_005.
8. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку [Електронний ресурс]. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_455.
9. Лукин П. И. Источники международного права / П. И. Лукин. – Москва: АН СРСР, 1960. – 144 с.
10. Яновский Н. В. О юридической силе решений Генеральной Ассамблеи ООН. Научная сессия профессорско-преподавательского состава и сотрудников университета, посвященная итогам научной деятельности за 1964 год / Н. В. Яновский. // Кишинев. – 1965. – С. 80 – 87.
11. Задорожний Г. П. Мирное существование и международное право / Г. П. Задорожний. – Москва: Изд Международные отношения, 1964. – 488 с.
12. Богданов А. В. Общее и полное разоружение / А. В. Богданов. – Москва: Изд Международные отношения, 1964. – 360 с.
13. Малинин С. А. О критериях правомерности резолюций Генеральной Ассамблеи ООН // Правоведение / С. А. Малинин. // Л. - Изд Л.: Изд-во Ленинградского университета. – 1965. – С. 114.

Фединець Р. В. Глобальні економічні проблеми сучасності і міжнародне економічне право

Аналізується причинно-наслідковий зв'язок між загостренням глобальних економічних проблем сучасності, що безпосередньо впливають на підвищення конфліктогенності певних регіонів Земної кулі, та низькою ефективністю дії норм міжнародного економічного права.

Ключові слова: глобальні проблеми, міжнародні економічні відносини, міжнародне економічне право.

Фединец Р. В. Глобальные экономические проблемы современности и международное экономическое право

Анализируется причинно-наследственная связь между обострением глобальных экономических проблем современности, которые непосредственно влияют на повышение конфликтности некоторых регионов Земного шара и неэффективностью системы международного экономического права.

Ключевые слова: глобальные проблемы, международные экономические отношения, международное экономическое право.

Fedynets R. Modern global economic problems and International Economic Law

The cause and genetic link between intensification of global economic problems of our time, which directly affect the rise of conflicts in some regions of the globe and the inefficiency of the system of international economic law are analyzed.

Key words: global issues, international economic relations, international economic law.